

Mateusz Lewandowski
Katedra Prawa Finansowego
Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii
Uniwersytet Wrocławski
doktorant

Wrocław, dnia 30 maja 2022 roku

Streszczenie rozprawy doktorskiej
„Opodatkowanie pochodnych instrumentów finansowych”

Przedmiotem dysertacji jest problematyka opodatkowania pochodnych instrumentów finansowych. Analizie zostały poddane zasady opodatkowania przewidziane w kolejno: podatku dochodowym od osób fizycznych, podatku dochodowym od osób prawnych, podatku od towarów i usług, podatku od czynności cywilnoprawnych oraz podatku od spadków i darowizn.

Rozprawa doktorska, w przekonaniu autora, pozostaje istotna dla rozwoju nauki prawa podatkowego oraz jego praktycznego zastosowania. W Polsce liczba transakcji, których przedmiotem są instrumenty pochodne, jest znacząca. Według najbardziej aktualnych badań przeprowadzanych przez Narodowy Bank Polski, w kwietniu 2019 roku średnie dzienne obroty tylko na krajowym rynku walutowym (transakcje opcyjne, forward i swap) wyniosły 6308 mln USD. Ich istotny wpływ na gospodarkę był szczególnie widoczny w Stanach Zjednoczonych oraz państwach Europy Zachodniej podczas kryzysu gospodarczego lat 2007-2009.

Praktyka obrotu instrumentami finansowymi najczęściej zdecydowanie wyprzedza obowiązujące w tym zakresie regulacje prawne. W dodatku, często także regulacje prawa prywatnego i prawa rynku kapitałowego odnoszące się bezpośrednio do instrumentów finansowych, w tym zwłaszcza pochodnych instrumentów finansowych, wyprzedzają te, które stanowią o ich opodatkowaniu. Nie sposób oprzeć się wrażeniu, że ustawodawca kształtując regulacje podatkowe dotyczące instrumentów finansowych koncentruje się przede wszystkim na papierach wartościowych, a nie na samych instrumentach pochodnych.

W konsekwencji wskazane powyżej regulacje wywołują daleko idące rozbieżności w zakresie ich wykładni. Na gruncie podatków dochodowych dotyczą one przede wszystkim: problematyki: ustalenia momentu uzyskania przychodu, wpływu sposobu wykonania instrumentu pochodnego na zasady opodatkowania dochodu, ustalania kosztów uzyskania przychodu, opodatkowania pracowniczych programów motywacyjnych, czy też ustalenia

zakresu, w którym odpłatne zbycie oraz realizacja praw wynikających z pochodnych instrumentów finansowych następuje w wykonywaniu działalności gospodarczej. Równie problematyczne wydają się być kwestie związane z ustaleniem podstawy opodatkowania i zwolnień w podatku od towarów i usług, podatku od czynności cywilnoprawnych, czy podatku od spadków i darowizn.

Problemy te często związane są z brakiem normatywnych regulacji, które w wystarczający sposób określałyby model opodatkowania instrumentów pochodnych. Wynikająca stąd swoboda organów podatkowych, czy nawet samych podatników w zakresie interpretacji funkcjonujących przepisów może prowadzić do nadużyć i przyczyniać się do braku pewności prawa.

Podstawowym celem badań jest kompleksowa analiza prawnopodatkowych konsekwencji zawarcia umów pochodnych instrumentów finansowych. Dysertacja stanowi w ten sposób próbę spójnego opisanie zasad opodatkowania pochodnych instrumentów finansowych. Autor bierze pod uwagę cały obowiązujący w Polsce system prawa podatkowego. Ponadto, autor zwraca także uwagę na funkcjonujące w literaturze i orzecznictwie poglądy w tym przedmiocie. Realizacja celu pracy byłaby niemożliwa bez terminologicznego uprządkowania w obszarze pojęcia pochodnego instrumentu finansowego oraz jego poszczególnych rodzajów.

Struktura rozprawy składa się z dwóch części. Pierwsza dotyczy ogólnej prezentacji pojęcia pochodnego instrumentu finansowego. Druga część dotyczy wyłącznie kwestii prawa podatkowego. Praca została podzielona na cztery rozdziały poprzedzone wstępem, odpowiadające kolejnym wyznaczonym celom.

Rozdział pierwszy stanowi punkt wyjścia dla dalszych analiz. Jego celem jest uporządkowanie zagadnień terminologicznych w obszarze pojęcia umowy pochodnego instrumentu finansowego oraz jego poszczególnych rodzajów, takich jak forward, futures, opcja, czy swap.

Przedstawione w drugim rozdziale dysertacji ustalenia dotyczą zagadnień związanych z opodatkowaniem dochodów uzyskanych przez podatnika z pochodnych instrumentów finansowych na gruncie ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych. Rozważania w tym rozdziale skupiają się na próbie przedstawienia charakterystyki modelu opodatkowania dedykowanego głównie dochodom uzyskiwanym z odpłatnego zbycia papierów wartościowych i pochodnych instrumentów finansowych.

Trzeci rozdział przedstawia zasady opodatkowania pochodnych instrumentów finansowych podatkiem dochodowym od osób prawnych. Rozważania zostały jednak

poszerzone o analizę regulacji dotyczących wyłącznie podatku dochodowego od osób prawnych, w tym możliwości zakwalifikowania przychodów z pochodnych instrumentów finansowych do przychodów z zysków kapitałowych oraz nieco odmiennie sformułowanych kryteriów ustalania momentu uzyskania przychodu. Rozdział zawiera także analizę przepisów przeciwdziałających praktykom unikania opodatkowania dotyczących kosztów finansowania dłużnego i transgranicznych struktur hybrydowych.

Ostatni, czwarty rozdział koncentruje się na opodatkowaniu pochodnych instrumentów finansowych podatkami innymi niż podatki dochodowe. W poszczególnych punktach rozdziału autor prezentuje analizę regulacji zawartych w: ustawie o podatku od towarów i usług, ustawie o podatku od czynności cywilnoprawnych oraz ustawie o podatku od spadków i darowizn. W zakresie podatku od towarów i usług poruszony został problem podlegania opodatkowaniu aktywności związanych z pochodnymi instrumentami finansowymi, które nie mogą być uznane za dostawę, a być może także i świadczenie usług. Szczególna uwaga została poświęcona nie tylko polskiemu i unijnemu prawodawstwu, ale przede wszystkim także orzecznictwu Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej. Analiza ustawy o podatku od czynności cywilnoprawnych oraz podatku od spadków i darowizn koncentruje się na określeniu podstawy ich opodatkowania, zakresu opodatkowania pochodnych instrumentów finansowych, a także zasadach określania miejsca, w którym prawa majątkowe wynikające z umów pochodnych instrumentów finansowych są w istocie wykonywane.

Przedmiotem badań są nie tylko regulacje prawne, ale także orzecznictwo sądowe, stanowiska organów podatkowych oraz literatura z zakresu prawa podatkowego. Szczególny nacisk położono nie tyle na sformułowanie postulatów *de lege ferenda*, co zaproponowanie możliwie najcelniejszych kierunków wykładni opisywanych regulacji przy jednoczesnej próbie usystematyzowania już funkcjonujących w nauce i orzecznictwie poglądów. Przeprowadzone badania pozwoliły na określenie konsekwencji zawierania umów pochodnych instrumentów finansowych.

30 maja 2022 roku
Mateusz Lewandowski

Mateusz Lewandowski